COMMITTEE OF MINISTERS
COMITÉ DES MINISTRES

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ЗАСТУПНИКИ МІНІСТРІВ Рекомендації **CM/Rec(2026)1** 4 березня 2026 р.

Рекомендація CM/Rec(2026)1 Комітету міністрів державам-членам щодо рівності та штучного інтелекту

(ухвалена Комітетом міністрів 4 березня 2026 року на 1552-му засіданні заступників міністрів)

ПРЕАМБУЛА

Комітет міністрів, згідно з вимогами статті 15.*b* Статуту Ради Європи (ETS № 1),

з огляду на те, що метою Ради Європи є досягнення більшої єдності між її членами, що ця мета може бути досягнута, зокрема, шляхом спільних дій у сфері прав людини, а також те, що держави-члени зобов'язалися забезпечити права та свободи, закріплені в Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ETS № 5, «Конвенція»), для всіх осіб, що перебувають під їхньою юрисдикцією;

посилаючись на конкретні зобов'язання держав-членів у сфері рівності та недопущення дискримінації відповідно до європейського та міжнародного права, а саме відповідно до статті 14 Конвенції та, у відповідних випадках, статті 1 її Протоколу № 12 (ETS № 177) і відповідної судової практики Європейського суду з прав людини, а також відповідно до статті E Європейської соціальної хартії (переглянутої) (ETS № 163) та відповідних рішень і висновків Європейського комітету з соціальних прав, які також застосовуються протягом усього життєвого циклу систем штучного інтелекту (ШІ);

підкреслюючи, що такі зобов'язання залишаються актуальними протягом усього безперервного процесу технологічного прогресу та цифрової трансформації, які переживають європейські суспільства, у тому числі діяльності, пов'язаної з життєвим циклом систем ШІ;

наголошуючи на вирішальній ролі людської гідності, індивідуальної автономії та рівності, зокрема гендерної, для верховенства права та демократії, і тим самим визнаючи необхідність забезпечення реальної рівності, а також запобігання будь-яким проявам насильства та дискримінації та боротьби з ними шляхом активнішої роботи над створенням інклюзивних суспільств, вільних від маргіналізації, виключення та будь-яких форм нетерпимості, зокрема сексизму, расизму, дискримінації за інвалідністю, вікової дискримінації та ЛГБТІ-фобії;

зазначаючи необхідність протидії різноманітним та перехресним формам дискримінації та нерівності, які можуть бути спричинені та посилені діяльністю на різних етапах життєвого циклу систем ШІ;

нагадуючи, що гендерна рівність та повна, рівноправна й ефективна участь жінок у процесах прийняття рішень у державному та приватному секторах мають основоположне значення для верховенства права, демократії та сталого розвитку, а також що ці цілі вже багато років є пріоритетом Ради Європи, про що свідчить широкий спектр стандартів і стратегій, розроблених у цій сфері;

схвалюючи ініціативи держав-членів на регіональному, національному, європейському та інших міжнародних рівнях, спрямовані на забезпечення того, щоб все ширше використання систем ШІ відповідало зобов'язанням щодо захисту прав людини, демократії та верховенства права, зокрема в рамках Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект і права людини, демократію та верховенство права (CETS № 225);

наголошуючи, що суб’єкти приватного сектору, відповідно до регіональних, національних, європейських та інших міжнародних норм, стандартів і рекомендацій, несуть відповідальність за сприяння досягненню рівності та дотримання прав людини всіх причетних сторін, у тому числі прав споживачів, зокрема за дотримання заборони дискримінації та за дотримання принципу рівності, у тому числі гендерної;

усвідомлюючи ризики, які становлять для рівності та недискримінації системи ШІ, що можуть розроблятися та функціонувати на основі даних і моделей, які відтворюють, закріплюють та посилюють наявні упередження, стереотипи, стигматизацію, забобони та хибні припущення щодо окремих осіб або груп на підставі реальних чи уявних особистих характеристик або їхніх поєднань та перетинів, а також особливі виклики, які можуть створювати системи ШІ через свою складність, масштабний вплив або обмежену прозорість;

вказуючи на те, що недостатня представленість жінок, а також осіб та груп, які наражаються на ризик дискримінації, у секторі штучного інтелекту, зокрема на керівних посадах та у процесі проєктування та розробки систем ШІ, є важливим аспектом таких ризиків;

визнаючи, що цифровий розрив, зокрема гендерний, а також використання систем ШІ можуть посилити дискримінацію та недостатню представленість, і що це свідчить про необхідність пом’якшення пов’язаних з цим економічних та соціальних нерівностей;

висловлюючи занепокоєння тим, що насильство щодо жінок і дівчат, яке вчиняється з використанням цифрових технологій, стає дедалі поширенішим через стрімкий розвиток таких технологій, як штучний інтелект, та їхнє широке використання, а також наголошуючи на актуальності Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (CETS № 210) у цьому контексті;

усвідомлюючи конкретні потреби та вразливість дітей і молоді, а також особливий вплив, який системи ШІ можуть мати на всі сфери їхнього життя, а також необхідність забезпечити їм доступ до відповідної інформації з цього приводу та залучити молодь до процесів прийняття рішень, пов’язаних із системами ШІ;

розуміючи, що системи ШІ можуть мати значні дискримінаційні наслідки, які ще більше посилюються непрозорістю їхніх процесів та інформаційною асиметрією, а також те, що особам, що зазнали впливу таких наслідків, важко виявити та довести порушення їхніх прав, що з цього випливають, і вжити ефективних заходів для виправлення ситуації;

нагадуючи, що навіть у тих випадках, коли система ШІ відповідає чинному національному, європейському та міжнародному законодавству, стандартам і нормам, що безпосередньо регулюють сферу ШІ, її використання все ж може призвести до дискримінації або інших порушень прав людини;

підкреслюючи, що незалежні наглядові органи, відповідальні за захист прав осіб та груп, які наражаються на ризик дискримінації, мають труднощі у запобіганні таким порушенням та усуненні їхніх наслідків, а також що існує нагальна потреба у врегулюванні цих проблем;

висловлюючи стурбованість тим, що вплив систем ШІ на довкілля, зокрема їхній вуглецевий слід та споживання ресурсів, може непропорційно позначитися на жінках, а також на особах і групах, які наражаються на ризик дискримінації, та посилити наявну нерівність, а також беручи до уваги необхідність сталого розвитку ШІ;

визнаючи дедалі ширше застосування систем ШІ у більшості, якщо не у всіх, сферах повсякденного соціального, політичного, культурного, економічного та професійного життя, а також прискорення темпів цієї тенденції;

висловлюючи занепокоєння тим, що наслідки можуть включати виникнення або посилення наявної структурної, множинної та перехресної дискримінації та нерівності, зокрема щодо жінок, дівчат та осіб, які наражаються на ризик дискримінації, а також зростання рівня насильства щодо них як в Інтернеті, так і в реальному житті;

наголошуючи, що масштаби та обсяги нинішнього та ймовірного майбутнього впровадження систем ШІ зумовлюють необхідність того, щоб держави-члени визначали, чи доцільно застосовувати системи ШІ для конкретних цілей, а також забезпечували відповідність усіх дій на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ зобов’язанням у сфері прав людини з метою посилення позитивних наслідків та запобігання, пом’якшення або уникнення можливих негативних наслідків;

усвідомлюючи, що системи штучного інтелекту, зокрема за умови їхнього впровадження з дотриманням механізмів прозорості та підзвітності, можуть використовуватися для сприяння рівності, зокрема гендерній, розширення прав і можливостей осіб та груп, які наражаються на ризик дискримінації, а також для підвищення добробуту людей, економічного прогресу, індивідуального та суспільного благополуччя, сталого розвитку та досягнення інших важливих цілей та інтересів шляхом стимулювання прогресу та інновацій, а також виявлення та усунення дискримінаційного ставлення та його наслідків;

підкреслюючи, що для реалізації позитивного потенціалу систем ШІ необхідні більш рішучі та цілеспрямовані заходи, при цьому не забуваючи, що використання систем ШІ в цьому контексті може також спричинити ризики дискримінації;

вітаючи наявні ініціативи, зокрема в галузі промисловості, спрямовані на сприяння розвитку безпечного, надійного, достовірного та прозорого ШІ, водночас нагадуючи державам-членам про їхню роль у виконанні зобов'язань, передбачених Конвенцією та іншими відповідними стандартами у сфері прав людини;

беручи до уваги та спираючись на чинні норми, стандарти та рекомендації Ради Європи, регіональні та міжнародні норми, стандарти та рекомендації, що стосуються захисту прав людини та основоположних свобод, демократії та верховенства права в сучасних суспільствах, а також на практику Європейського суду з прав людини, яка постійно оновлюється;

у світлі наведених вище міркувань дійшовши висновку, що для усунення першопричин дискримінації, спричиненої штучним інтелектом, за допомогою відповідних правових та політичних рішень, для забезпечення просування рівності, зокрема гендерної, а також для уникнення ризиків дискримінації в контексті діяльності протягом усього життєвого циклу систем штучного інтелекту шляхом забезпечення підзвітності та демократичного, прозорого контролю з боку людини, необхідний комплексний підхід із залученням усіх зацікавлених сторін,

рекомендує урядам держав-членів:

1. ужити всіх необхідних заходів для забезпечення своєчасного та повного виконання принципів і настанов, наведених у додатку до цієї рекомендації;

2. забезпечити, за допомогою відповідних законодавчих, адміністративних, регуляторних, наглядових та політичних механізмів та інших заходів, щоб суб'єкти державного та приватного секторів, які беруть участь у діяльності протягом усього життєвого циклу систем ШІ, виконували свої зобов'язання, зокрема зобов'язання у сфері прав людини щодо рівності та недискримінації, відповідно до чинного національного, європейського та міжнародного законодавства, норм і стандартів;

3. забезпечити переклад та якнайширше поширення цієї рекомендації, зокрема простою та зрозумілою мовою, а також усіма доступними засобами, серед національних державних органів та зацікавлених сторін, як-от органи законодавчої влади, незалежні інституції, науковці, громадянське суспільство та приватний сектор;

4. сприяти досягненню цілей цієї рекомендації на місцевому, регіональному, національному, європейському та інших міжнародних рівнях шляхом налагодження діалогу та співпраці з усіма зацікавленими сторонами;

5. регулярно аналізувати хід виконання цієї рекомендації після її прийняття з метою підвищення її ефективності, а також інформувати Комітет міністрів про заходи, вжиті державами-членами та іншими зацікавленими сторонами, про результати, досягнуті в цій сфері, та про заплановані заходи щодо усунення виявлених недоліків.

Додаток до Рекомендації CM/Rec(2026)1 Комітету міністрів державам-членам щодо рівності та штучного інтелекту

Принципи та настанови щодо рівності та штучного інтелекту

I. Мета

1. Ці принципи та настанови мають на меті допомогти державам-членам у сприянні досягненню рівності, зокрема гендерній, а також у запобіганні та боротьбі з усіма формами дискримінації в усіх сферах їхньої діяльності та діяльності суб'єктів державного й приватного секторів протягом усього життєвого циклу систем штучного інтелекту, відповідно до статті 14 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ETS № 5), статті 1 її Протоколу № 12 (ETS № 177), де це доречно, та відповідної судової практики Європейського суду з прав людини, а також відповідно до статті E Європейської соціальної хартії (переглянутої) (ETS № 163) та відповідних рішень і висновків Європейського комітету з соціальних прав у застосовних випадках.

2. Дискримінація може ґрунтуватися на різноманітних фактичних або уявних особистих ознаках чи обставинах, таких як стать, гендер, «раса»[1], колір шкіри, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, приналежність до національної меншини, національність, майновий стан, обставини народження, сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність і самовираження, статеві характеристики, вік, стан здоров'я, інвалідність, сімейний стан, статус мігранта чи біженця чи інший статус. Держави-члени повинні зосередити особливу увагу на конкретних випадках структурного та системного нерівного становища, вразливості, а також на багатоаспектній та інтерсекційній дискримінації. З огляду на динамічний характер систем ШІ, дискримінація може також відбуватися опосередковано, тобто на основі інформації, яка на перший погляд здається нейтральною, але тим не менш пов'язана або корелює з ознакою, що підлягає захисту.

II. Всебічний підхід до законодавства, політики та нормативно-правової бази

3. Держави-члени повинні забезпечити впровадження комплексу заходів, спрямованих на сприяння рівності, зокрема гендерній, а також на запобігання дискримінації та боротьбу з нею в контексті систем ШІ. Такі заходи мають бути послідовними та відповідати зобов'язанням, передбаченим Конвенцією, а також відповідним міжнародним зобов'язанням щодо систем ШІ та прав людини, рівності й недискримінації.

4. Зокрема, держави-члени повинні, застосовуючи поступовий та диференційований підхід, забезпечити, щоб:

4.1 було запроваджено або, за необхідності, розроблено відповідне законодавство, політику та адміністративні, регуляторні чи інші механізми, а також щоб вони застосовувалися на практиці з метою сприяння рівності, зокрема гендерній, а також запобігання та боротьби з усіма формами дискримінації протягом усього життєвого циклу систем ШІ;

4.2 ефективність та відповідність таких законодавчих, політичних, адміністративних, регуляторних та інших механізмів, що охоплюють діяльність протягом усього життєвого циклу систем ШІ, підлягали моніторингу та оцінюванню.

Залежно від обставин, ці заходи слід здійснювати у співпраці з органами з питань рівності, компетентними органами влади, іншими відповідними національними структурами з прав людини та громадянським суспільством.

5. Вжиті заходи повинні сприяти забезпеченню:

5.1 доцільності використання систем ШІ, з урахуванням фактичних та потенційних наслідків або ризиків для дотримання принципу недискримінації, а також з урахуванням їхнього потенціалу для сприяння рівності, зокрема гендерній;

5.2 належних вимог щодо прозорості та нагляду, зокрема ефективного нагляду з боку людини, з метою виявлення, запобігання та протидії дискримінації, що виникає внаслідок діяльності на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ або посилюється нею;

[1]. Оскільки всі люди належать до одного виду, Рада Європи відкидає теорії, які базуються на існуванні різних «рас». Однак у цій рекомендації використовується термін «раса», щоб уникнути виключення з-під її захисту тих осіб, яких зазвичай помилково вважають «представниками іншої раси».

5.3 наявності чітких механізмів підзвітності та відповідальності з метою запобігання дискримінації, що виникає внаслідок діяльності на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ, та боротьби з нею;
5.4 надійного та рівного захисту всіх прав людини, зокрема права на приватність та захист даних; та
5.5 дієвих засобів правового захисту для боротьби з дискримінацією, що виникає внаслідок діяльності на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ.

6. Такі заходи повинні розроблятися, впроваджуватися та контролюватися з дотриманням принципу пропорційності, відповідно до рівня ризику дискримінації або впливу на інші права людини, який регулярно оцінюється відповідними суб'єктами у державах-членах, за необхідності під наглядом законодавчих органів.

7. Держави-члени повинні вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб усі члени суспільства мали рівні можливості користуватися перевагами систем ШІ. Зокрема, держави-члени повинні розробляти та забезпечувати застосування заходів, відповідно до своїх позитивних зобов'язань за Конвенцією, з метою:

7.1 запобігання та подолання несприятливих наслідків, яких зазнають особи;
7.2 сприяння їхній повноцінній участі в усіх сферах життя, наприклад, шляхом вжиття т.з. «позитивних заходів» для виправлення фактичної нерівності; та
7.3 забезпечення прав усіх осіб та груп без дискримінації.

8. Під час розробки, прийняття та впровадження заходів, спрямованих на сприяння досягненню рівності, зокрема гендерній, та заборону дискримінації в системах ШІ, державам-членам рекомендується проводити своєчасні, регулярні, гендерно збалансовані та доступні консультації з громадськістю, забезпечуючи ефективну та змістовну участь зацікавлених сторін, таких як партнери по соціальному діалогу, компетентні органи, науковці, організації з питань рівності, національні інститути з прав людини, омбудсмени, громадянське суспільство та представники галузі. Особливу увагу слід приділяти забезпеченню ефективного представництва тих груп, які найбільше страждають від нерівності та дискримінації.

III. Заохочення рівності з боку державних та приватних суб'єктів

9. Держави-члени повинні заохочувати державних та приватних постачальників і операторів систем ШІ вживати заходів у рамках своєї діяльності на всіх етапах життєвого циклу таких систем з метою сприяння рівності, зокрема гендерній, у відповідних випадках.

10. Держави-члени повинні:

10.1 вживати заходів для заохочення та підтримки державних і приватних постачальників та операторів систем ШІ, які виступають у ролі роботодавців, з метою сприяння та забезпечення гендерної рівності та різноманітності серед їхніх працівників на всіх рівнях, зокрема серед тих, хто займається проєктуванням, розробкою та впровадженням систем ШІ, шляхом забезпечення гендерного балансу та покращення представництва осіб із недостатньо представлених груп на всіх рівнях прийняття рішень; та
10.2 вжити необхідних заходів для того, щоб державні та приватні постачальники та оператори систем ШІ запобігали будь-яким формам виключення, дискримінації та насильства на робочому місці та боролися з ними, а також заохочувати їх сприяти поєднанню особистого та професійного життя та боротися зі стереотипами й нетерпимістю.

11. Держави-члени повинні підтримувати ініціативи постачальників та операторів систем ШІ, а також науковців і представників громадянського суспільства, спрямовані на вивчення можливостей використання систем ШІ для сприяння рівності та інклюзивності, а також для виявлення, запобігання та протидії дискримінації, мові ненависті та насильству, зокрема гендерному.

12. Держави-члени повинні підтримувати інклюзивне та трансформаційне використання систем ШІ з метою досягнення рівності, зокрема гендерної, шляхом забезпечення того, щоб відповідне законодавство, політика та регуляторні, адміністративні чи інші механізми створювали умови для відповідних ініціатив, а також розглядати можливість виділення належного фінансування. Такі ініціативи можуть включати:

12.1 виявлення та усунення попередньо невиявлених технічних і соціальних упереджень у наборах даних, проєктах, процесах та критеріях прийняття рішень, а також у моделях дискримінаційних наслідків;
12.2 виявлення, запобігання поширенню та протидію мові ненависті в Інтернеті, зокрема сексистській, расистській та ЛГБТІ-фобській мові ненависті, а також, у ширшому сенсі, стереотипам та насильству проти жінок, дівчат та інших осіб, яке вчиняється з використанням цифрових технологій, на підставі їхніх реальних або уявних особистих характеристик та обставин.

IV. Запобігання дискримінації

13. Держави-члени повинні забезпечити виявлення та оцінку дискримінації та ризиків дискримінації, що виникають у результаті використання систем ШІ, а також вживати послідовних та диференційованих заходів для запобігання, зменшення та усунення таких ризиків.

14. З метою сприяння розробці політики та законодавчим реформам державам-членам рекомендується:

14.1 досліджувати та заохочувати проведення досліджень щодо наявних та нових форм дискримінації, що виникають у результаті діяльності на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ, щоб забезпечити ретельне виявлення та розуміння різних упереджень та їхнього впливу на окремих осіб, групи та суспільство, залежно від обставин;
14.2 переглянути та, за необхідності, внести зміни до своїх політичних та правових рамок щодо збору даних про рівність, щоб сприяти виявленню, запобіганню та зменшенню упереджень та ризиків дискримінації, дотримуючись при цьому прав на приватність та захист персональних даних.

Прозорість, зрозумілість та контроль у сфері рівності та недопущення дискримінації

15. Держави-члени повинні встановити для постачальників та операторів систем штучного інтелекту такі зобов'язання, дотримуючись послідовного та диференційованого підходу:

15.1 фіксувати відповідні дії на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ та зберігати таку документацію;
15.2 належним чином доносити відповідну інформацію про системи ШІ та пояснювати особам, яких це стосується, їхню роль у процесі прийняття рішень, а також сферу застосування та наслідки рішення про диференціацію;
15.3 сприяти виявленню контенту, створеного системами ШІ, а також, у випадках, коли система ШІ призначена для безпосередньої взаємодії з фізичними особами, інформувати їх доступною мовою та у зрозумілій формі про те, що вони взаємодіють із системою ШІ, з урахуванням конкретного контексту; та
15.4 збирати та надавати компетентним органам, а також, у разі необхідності, особам, яких це стосується, у зрозумілій формі та доступному форматі таку інформацію, зокрема:
- дані про функціонування систем ШІ;
- критерії прийняття рішень, що використовуються; та
- інформація про дані, що використовуються для навчання, валідації та тестування, а також про опрацювання цих даних.

16. Держави-члени повинні сприяти веденню, вести або розглянути можливість створення публічних реєстрів, до яких вносяться системи ШІ, що мають істотний вплив на реалізацію прав людини; такі реєстри можуть містити короткий виклад результатів оцінок впливу на права людини, зокрема конкретні висновки щодо ризиків для рівності, у тому числі гендерної рівності, та недопущення дискримінації.

17. Держави-члени повинні забезпечити, щоб особи, яких це стосується, мали належний доступ до інформації про прийняття рішень, що впливають на їхні права, з метою надання їм можливості ефективно відстоювати свої права. Належний доступ до інформації повинен ефективно усунути інформаційну асиметрію між розробниками й постачальниками систем ШІ та особами, на яких вони впливають.

18. Держави-члени повинні забезпечити надання постраждалим особам процесуальних гарантій та ефективних засобів правового захисту, зокрема процедур оскарження та відшкодування у випадках підозри на дискримінацію, а також забезпечити, щоб системи ШІ, які мають істотний вплив на реалізацію прав людини, перебували під контролем з боку людини.

19. Держави-члени повинні розглянути можливість надання структурам з питань рівності, національним інститутам з прав людини, омбудсменам та компетентним органам права на доступ до інформації та тестування систем ШІ, щоб забезпечити можливість ефективного контролю за тим, чи мала місце дискримінація.

Оцінка впливу на рівність та недопущення дискримінації, сертифікація, оцінювання та моніторинг

20. Застосовуючи послідовний і диференційований підхід, держави-члени повинні:

20.1 запровадити або надалі застосовувати процедури оцінки ризиків та впливу на права людини, які мають проводити постачальники та оператори систем ШІ перед їх впровадженням та на постійній основі протягом усього життєвого циклу системи ШІ, приділяючи особливу увагу ризикам для рівності, зокрема гендерної рівності, та недопущення дискримінації;

20.2 всіляко заохочувати постачальників та операторів систем ШІ до постійного тестування цих систем та їхнього використання з метою зменшення ризиків дискримінації та упередженості, які можуть негативно впливати на права людини або призводити до дискримінації;

20.3 ініціювати розробку стандартів проведення аудитів систем ШІ на предмет дискримінації та активно заохочувати постачальників і операторів до проведення таких аудитів;

20.4 розглянути, за участю компетентних органів, питання про запровадження систем сертифікації систем ШІ та їх результатів з точки зору рівності та недопущення дискримінації; та

20.5 забезпечити, щоб постачальники або оператори систем ШІ документували усі заходи, яких вони вжили для запобігання упередженості чи дискримінації або для їх пом'якшення, щоб ця інформація могла бути надана особам, на яких поширюється ризик дискримінації, структурам з питань рівності, національним установам з прав людини, омбудсменам, компетентним органам та, за необхідності, представникам громадянського суспільства, зокрема у разі судових розглядів.

Підзвітність, відповідальність та правила щодо обов'язку доказування у сферах рівності та недопущення дискримінації

21. Держави-члени повинні забезпечити, з урахуванням національних особливостей, щоб усім жертвам дискримінації, яка виникає внаслідок діяльності на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ, були доступні судові та/або адміністративні процедури, у тому числі процедури примирення та/або позасудові механізми. Країнам-членам також рекомендується забезпечити, щоб у невідкладних випадках були доступні прискорені процедури, які передбачають прийняття рішень про тимчасовий захист для ймовірних жертв такої дискримінації.

22. Державам-членам рекомендується надавати безкоштовну правничу допомогу, відповідно до міжнародних стандартів та вимог національного законодавства, особам, права яких могли бути порушені або яким загрожує порушення прав внаслідок дискримінації, що виникає в результаті діяльності, пов'язаної з життєвим циклом систем ШІ.

23. Держави-члени повинні розглянути можливість запровадження колективних механізмів захисту для жертв дискримінації, що виникає внаслідок діяльності на будь-яких етапах життєвого циклу систем ШІ, з метою розслідування випадків дискримінації та отримання відшкодування відповідно до їхніх національних судових систем, у тому числі для представників груп, на яких поширюється ризик такої дискримінації.

24. Держави-члени повинні оцінити, чи застосовуються чинні норми законодавства щодо відповідальності та чи є вони ефективними в контексті систем ШІ. У відповідних випадках держави-члени можуть розглянути можливість запровадження принципу суворої відповідальності для постачальників та операторів систем ШІ у випадках, коли дискримінація є наслідком діяльності на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ, а також вжити інших заходів для забезпечення наявності чітких та ефективних норм.

25. Держави-члени повинні застосовувати чинні процесуальні норми або розглянути можливість запровадження нових процесуальних норм, зокрема тих, що передбачають перекладення обов'язку доказування, насамперед у випадках, коли є підстави вважати, що постачальники або оператори систем ШІ не вжили жодних запобіжних заходів для усунення упередженості, а також у випадках невиконання обов'язку щодо розкриття інформації.

26. Держави-члени повинні забезпечити наявність ефективних, пропорційних та стримуючих санкцій, а також дієвих засобів правового захисту, включно з компенсацією, за матеріальні та моральні збитки, завдані внаслідок дискримінації, що випливає з діяльності на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ.

27. Держави-члени повинні запровадити зобов'язання щодо моніторингу з метою запобігання повторним випадкам дискримінації, що виникають у результаті діяльності на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ, а також, у разі необхідності, оцінювати доцільність введення мораторію, заборони або інших відповідних заходів щодо певних видів використання систем ШІ у зв'язку з недотриманням заборони дискримінації або принципу рівності.

28. Держави-члени повинні заохочувати співпрацю між структурами з питань рівності, національними інститутами з прав людини, омбудсменами, органами з захисту даних та іншими компетентними органами, щоб забезпечити обмін інформацією та передовим досвідом щодо упередженості та дискримінації на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ.

V. Залучення громадян, підвищення обізнаності громадськості та розбудова спроможності

29. Держави-члени повинні забезпечити, щоб діяльність державних органів у рамках життєвого циклу систем ШІ підлягала належному контролю з боку законодавчих органів та громадськості, у тому числі, за необхідності, шляхом проведення регулярних парламентських дебатів.

30. Держави-члени повинні:

30.1 інформувати громадськість про ризики та переваги, пов'язані з рівністю, зокрема гендерною, та недопущенням дискримінації, що виникають у зв'язку з системами ШІ;

30.2 забезпечити наявність та доступність програм з цифрової грамотності, адаптованих до вікових особливостей, для людей будь-якого віку з метою підвищення обізнаності щодо рівності та недопущення дискримінації в контексті систем ШІ; та

30.3 заохочувати організацію цілеспрямованих та доступних заходів з розбудови спроможності та навчання, зокрема з питань подолання упереджень, стереотипів та ризиків дискримінації, а також з питань сприяння рівній участі жінок і чоловіків, окремих осіб та груп, що наражаються на ризик дискримінації у зв'язку з діяльністю на будь-яких етапах життєвого циклу систем ШІ.

31. Держави-члени повинні вживати заходів для сприяння рівному доступу до технічних засобів та користування ними, а також усунути перешкоди для доступу для всіх членів суспільства, у разі необхідності — після консультацій або спільно з приватними суб'єктами та громадянським суспільством.

32. Держави-члени повинні забезпечити ефективну та змістовну участь громадянського суспільства у розробці стандартів у сфері ШІ та, за необхідності, проводити громадські консультації.

VI. Компетенції та повноваження незалежних наглядових органів

33. Держави-члени повинні забезпечити, щоб незалежні органи, які здійснюють нагляд за застосуванням та реалізацією антидискримінаційного законодавства, такі як органи з питань рівності та, за необхідності, інші національні структури з прав людини («незалежні органи нагляду»), були забезпечені необхідними кадровими, технічними та фінансовими ресурсами, а також, за необхідності, технічною підтримкою та оперативною незалежністю для ефективного виконання своїх завдань та реалізації своїх повноважень у контексті систем ШІ.

34. Держави-члени повинні забезпечити, якщо це доцільно в національному контексті, щоб на незалежні органи нагляду були покладені такі функції:

34.1 сприяння рівності та запобігання дискримінації, пов'язаній із ШІ, що може передбачати функцію виявлення випадків використання систем ШІ, які, за оцінкою, можуть потребувати введення мораторію або заборони;

34.2 надання допомоги особам та групам, які наражаються на ризик дискримінації, у тому числі прийом скарг та надання інформації;

34.3 порушення судових проваджень від імені однієї або кількох постраждалих осіб або від власного імені з міркувань суспільного інтересу, або участь у судових провадженнях на підтримку однієї або кількох осіб, які зазнали дискримінації. Право брати участь у

судових провадженнях має включати право представляти суду свої зауваження згідно з вимогами національного законодавства та практики; та

34.4 консультативну функцію з питань сприяння рівності та запобігання ризикам дискримінації, а також щодо того, як інтегрувати запобіжні заходи на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ.

Цим установам також може бути доручено приймати рішення щодо індивідуальних та колективних скарг на дискримінацію, пов'язану з використанням ШІ.

35. Держави-члени повинні регулярно консультуватися з незалежними органами нагляду під час розробки законодавства, політики та нормативно-правової бази, що стосуються сприяння рівності, зокрема гендерній, а також запобігання дискримінації та боротьби з нею у зв'язку з діяльністю на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ.

36. Держави-члени повинні розглянути можливість наділення незалежних органів нагляду повноваженнями проводити розслідування, щоб забезпечити дієвий контроль за тим, чи мала місце дискримінація внаслідок діяльності на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ.

37. У випадках, коли запроваджуються нормативно-правові механізми, що передбачають створення структур для випробування та експериментування з новими та інноваційними технологіями, продуктами, послугами або підходами в контексті систем ШІ, держави-члени повинні запровадити або підтримувати інституційні та фінансові механізми для співпраці між цими структурами та незалежними органами нагляду.

VII. Інші положення

38. Впроваджуючи принципи та настанови, викладені в цій рекомендації, держави-члени повинні вживати заходів, зокрема шляхом інтегрування питань рівності, у тому числі гендерної, та застосування послідовного й диференційованого підходу, щоб подолати особливо гострі та специфічні наслідки, які використання систем ШІ може мати для рівності, у тому числі гендерної, та недопущення дискримінації в різних сферах. Такі заходи можуть бути необхідними у випадках, коли вплив на відповідних осіб може перешкоджати реалізації їхніх прав або свобод, або їхньому праву на отримання певного результату, пільги чи послуги, зокрема у сферах освіти, правосуддя та судової системи, правоохоронної діяльності, виборчих процесів, праці та зайнятості, соціальних послуг, житлового господарства та соціального забезпечення, охорони здоров'я, міграції, а також банківських, фінансових, страхових та інших послуг. Крім того, слід відстежувати можливі негативні наслідки штучного інтелекту в інших сферах і, за необхідності, вживати відповідних заходів, зокрема у сферах ЗМІ та реклами, спорту та культури.

39. Держави-члени, виходячи з чіткого розуміння того, що вони зобов'язані дотримуватися своїх чинних зобов'язань у сфері прав людини, зокрема тих, що стосуються недопущення дискримінації та рівності, у тому числі гендерної, не зобов'язані застосовувати цю рекомендацію до діяльності на всіх етапах життєвого циклу систем ШІ, яка безпосередньо стосується захисту їхніх інтересів у сфері національної безпеки.